

CRITERIUL ECONOMIC

Introducere

Conform Raportului de Extindere al Comisiei Europene pentru anul 2025, Republica Moldova are un anumit nivel de pregătire și a înregistrat progrese bune în ceea ce privește crearea unei economii de piață funcționale și se află între un nivel incipient de pregătire și un anumit nivel de pregătire, înregistrând unele progrese pentru a face față presiunilor concurențiale și forțelor pieței din UE.

Republica Moldova și-a reafirmat angajamentul ferm față de integrarea europeană, implementând reforme economice esențiale pentru alinierea la **Criteriul Economic stabilit prin Criteriile de la Copenhaga (1993)**. În conformitate cu concluziile Consiliului European de la Copenhaga din iunie 1993, **aderarea la Uniunea Europeană necesită îndeplinirea a două condiții economice esențiale:**

1. **Existența unei economii de piață funcționale** – caracterizată prin stabilitate macroeconomică, finanțe publice sustenabile, liberalizarea prețurilor și a comerțului, un sector financiar dezvoltat și un cadru juridic adecvat care să garanteze drepturile de proprietate și aplicabilitatea contractelor.
2. **Capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței unice europene** – necesită un capital uman și fizic suficient, o structură economică competitivă, un cadru de inovare eficient și o infrastructură modernă care să faciliteze integrarea economică.

Criteriul economic reflectă nivelul de pregătire al economiei Republicii Moldova de a funcționa într-un mediu concurențial european. În mod efectiv, capitolul este structurat pentru a reflecta nu doar stadiul actual al economiei, ci și modul în care politicile și reformele planificate vor conduce la o pregătire deplină pentru participarea la piața internă a UE. Planurile de viitor prezintă principalele direcții de intervenție necesare pentru finalizarea transpunerii *acquis-ului* UE aferent domeniului economic, consolidarea instituțiilor și implementarea reformelor structurale cu impact asupra întregii economii.

Această abordare integrată asigură coerența cu documentele strategice naționale, cu angajamentele asumate în Acordul de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană / Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (AA/DCFTA) și cu recomandările Comisiei Europene. Capitolul devine astfel un instrument operațional esențial pentru planificarea, coordonarea și evaluarea reformelor economice în perioada pre-aderare, oferind o imagine clară asupra capacității Republicii Moldova de a îndeplini cerințele economice necesare statutului de stat membru al Uniunii Europene.

Comisia Europeană a formulat trei recomandări pentru creșterea nivelului de pregătire a Republicii Moldova în **consolidarea economiei de piață funcționale:**

- urmărirea unei politici fiscale care să vizeze obținerea unor poziții fiscale prudente pe termen mediu și să asigure sustenabilitatea datoriei publice, sporind în același timp investițiile publice, în special prin Planul de Creștere, lărgind baza de impozitare, inclusiv prin reducerea domeniului de aplicare al cheltuielilor fiscale și îmbunătățind eficiența cheltuielilor;

- asigurarea punerii în aplicare în timp util a reformelor de politică economică, cu sprijinul organizațiilor financiare internaționale, incluzând toate angajamentele din Planul de creștere, extinderea UE și alte angajamente în materie de politică economică, să reducă vulnerabilitatea la șocurile externe, inclusiv prin eforturi de extindere și diversificare a bazei de export și prin îmbunătățirea reglementărilor comerciale și concurența în sectoarele-cheie, accelerând în același timp reforma întreprinderilor de stat, inclusiv prin finalizarea digitalizării registrului patrimoniului public, selectarea membrilor independenți ai consiliilor de administrație și lansarea pregătirilor pentru privatizarea întreprinderilor de stat selectate în vederea punerii în aplicare a triajului;
- continuarea eforturilor de combatere a muncii informale, inclusiv prin identificarea măsurilor de stimulare a angajărilor legale.

Totodată, Comisia Europeană a formulat trei recomandări pentru creșterea nivelului de pregătire a Republicii Moldova în **capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din cadrul Uniunii Europene:**

- abordarea neconcordanței dintre competențele cerute și cele disponibile, în special prin înregistrarea progreselor în ceea ce privește reforma programului de învățământ și a sistemului de învățământ dual, precum și instituirea unor dialoguri periodice între sectorul public și cel privat, pentru o mai bună evaluare a necesităților pieței forței de muncă;
 - asigurarea creșterii investițiilor publice, inclusiv prin intermediul Planului de creștere, în special în infrastructură, pentru a îmbunătăți în continuare securitatea energetică, reziliența la schimbările climatice și pentru a facilita comerțul intern și transfrontalier;
 - intensificarea măsurilor de promovare a investițiilor străine directe, în special în sectoarele de bunuri comercializabile, și sporirea eforturilor de promovare a inovării, inclusiv prin transferuri de tehnologie.

În același timp, **Programul de Reformă Economică (ERP)** servește drept document strategic principal, furnizând un cadru coerent pentru asigurarea unei creșteri economice durabile și pentru integrarea treptată a Republicii Moldova în piața unică europeană.

Reformele economice esențiale sunt implementate cu accent pe:

- simplificarea reglementărilor administrative și crearea unui mediu de afaceri transparent și competitiv, aliniat la standardele europene.
- obiectivul de creștere economică de 5-8% până în 2030, stabilit prin Strategia Națională de Dezvoltare Economică 2030.
- consolidarea fiscală și creșterea eficienței finanțelor publice, prin măsuri menite să reducă deficitul bugetar și să optimizeze utilizarea resurselor financiare.
- promovarea ocupării forței de muncă și reducerea economiei informale, pentru a stimula competitivitatea și a îmbunătăți calitatea vieții cetățenilor.

În vederea atragerii de investiții străine directe (ISD), Guvernul implementează Strategia Națională de Dezvoltare Economică, Programul Național de Industrializare și Programul Național pentru Atragerea Investițiilor și Promovarea Exporturilor. Totodată, Planul de Creștere (Growth Plan) reprezintă un instrument-cheie pentru mobilizarea resurselor financiare necesare consolidării unei economii de piață competitive.

Monitorizarea progresului în îndeplinirea Criteriului Economic este realizată de un **Grup de lucru interinstituțional**, format din reprezentanți ai autorităților publice, instituțiilor subordonate acestora, Parlamentului, societății civile, partenerilor de dezvoltare și experți independenți.

Subsecvent, în sensul responsabilităților sunt de menționat următoarele autorități:

1. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării;
2. Banca Națională a Moldovei;
3. Ministerul Finanțelor;
4. Comisia Națională a Pieței Financiare;
5. Ministerul Muncii și Protecției Sociale;
6. Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale;
7. Ministerul Energiei;
8. Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare;
9. Consiliul Concurenței;
10. Centrul Național Anticorupție;
11. Ministerul Educației și Cercetării.

1. Prezentarea generală a situației

1.1. Economia de piață funcțională

În conformitate cu Raportul de Extindere al Comisiei Europene pentru anul 2025, Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în ceea ce privește crearea unei economii de piață funcționale. Comisia remarcă **progrese bune**, în special în reformele structurale fiscale, gestionarea investițiilor publice și în sectorul bacar, însă precizează persistența unor provocări: creșterea deficitului de cont, intermedierea financiară scăzută și o economie informală de amploare. Recomandările Comisiei vizează în mare parte, consolidarea cadrului economic și fiscal al Republicii Moldova, pentru a crește reziliența economiei și competitivitatea sa.

1.1.1. Stabilitatea macroeconomică

În perioada 2018–2025, economia Republicii Moldova a înregistrat o evoluție caracterizată de episoade de creștere robustă, dar și de șocuri majore externe, care au evidențiat vulnerabilitatea structurii economice și necesitatea consolidării rezilienței macroeconomice. Creșterea reală a PIB-ului a fost afectată de pandemia COVID-19, de războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei și de crizele energetice și climatice succesive, ceea ce a condus la o volatilitate semnificativă a activității economice și la o încetinire a producției potențiale. Contribuția capitalului la creștere a rămas importantă, însă productivitatea totală a factorilor a contribuit negativ, indicând necesitatea unor reforme structurale mai ambițioase, inclusiv în direcția modernizării infrastructurii, digitalizării și tranziției verzi. După o perioadă de recesiune, determinată în principal de diminuarea severă a producției agricole pe fondul secetei puternice din 2024, economia Republicii Moldova a intrat pe o traiectorie de stabilizare. După declinul consemnat în semestrul II al anului 2024 și în trimestrul I 2025, activitatea economică și-a revenit în trimestrul II, înregistrând o creștere de 1,1%, ceea ce a permis o evoluție cumulativă neutră la nivelul întregului semestru.

Relansarea economiei a fost susținută de redresarea cererii interne din sectorul privat, de îmbunătățirea sentimentului economic și de evoluțiile favorabile din anumite ramuri, precum construcțiile, informațiile și comunicațiile. Cu toate acestea, creșterea rămâne fragilă și expusă la o serie de șocuri, inclusiv efectele persistente ale secetei din anul precedent, majorarea prețurilor la resursele energetice importate, precum și riscurile asociate proximității față de zona unui conflict militar. Pe partea de resurse, cea mai accentuată contribuție la creșterea PIB în semestrul I al anului 2025 a fost generată de activitatea de construcții, valoarea adăugată brută a căreia s-a majorat cu 7,8% față de semestrul I 2024. Valoarea totală a lucrărilor de construcții în 2024 a crescut cu 6,5% față de anul 2023.

Valoarea adăugată brută creată de sectorul energetic a crescut cu 9,6% și a generat 0,2 p.p. la dinamica PIB, pe fundalul majorării producției interne, inclusiv din surse regenerabile, investițiilor în modernizarea infrastructurii și al sporirii cererii de consum, atât industriale, cât și casnice. Cu o pondere de 7,6% în structura PIB, activitatea informației și comunicații a continuat să fie unul dintre cele mai dinamice sectoare ale economiei naționale. Majorarea valorii adăugate cu 2% în acest sector a avut un impact de 0,2 p.p. la creșterea PIB. Dezvoltarea constantă a acestei ramuri se datorează pe de o parte cererii crescânde pentru serviciile de informatică, orientate preponderent spre export, iar pe de altă parte de politicile Guvernului orientate spre inovarea și digitalizarea economiei – atât a sectorului privat, cât și a administrației publice.

Datele statistice indică creșteri și în alte activități economice: comerțul interior (+0,6%), reflectând o cerere de consum în creștere, serviciile de educație (+1%), serviciile de sănătate și asistență socială (+1%), activități financiare și asigurări (+1,6%) etc. Pe de altă parte, printre activitățile aflate în regres se regăsesc tranzacțiile imobiliare (-4,6%), industria prelucrătoare (-3,4%), activități profesionale, științifice și tehnice (-10,2%), agricultura (-6,1%), afectată de înghețurile timpurii din primăvară și deteriorarea situației în sectorul zootehnic.

Conform Raportului Comisiei Europene 2025, Republica Moldova se confruntă în continuare cu un deficit de cont curent mare și persistent, determinat de un deficit comercial structural și de o bază de export încă ne-diversificată. În plus, Comisia subliniază că intermedierea financiară rămâne scăzută, limitând capacitatea sectorului financiar de a susține investițiile productive și inovarea. Aceste vulnerabilități sporesc expunerea economiei la șocuri externe și impun măsuri suplimentare pentru creșterea rezilienței macroeconomice. Deficitul de cont curent a crescut în primul semestru al anului 2025 până la 23,3% din PIB, comparativ cu 14,2% în aceeași perioadă din 2024. Această deteriorare reflectă persistența unui deficit comercial pronunțat, compensat doar parțial de intrările de remitențe, provenite în special din statele membre ale Uniunii Europene. În pofida unei tendințe de diversificare a exporturilor, economia rămâne expusă la șocuri externe, inclusiv prin concentrarea exporturilor în bunuri agroalimentare și prin dependența ridicată de importurile de energie. În același timp, creșterea rapidă a exporturilor de servicii TIC și integrarea progresivă în lanțurile valorice europene indică apariția unor noi surse de competitivitate.

Republica Moldova are în continuare una dintre cele mai scăzute ponderi ale investițiilor străine directe (ISD) din regiune, cu un stoc de ISD de 30% din PIB, comparativ cu media UE de 71%. Creșterea puternică a investițiilor private (+ 21% în semestrul I 2025) determinată de condițiile de creditare mai favorabile și de politicile guvernamentale orientate spre impulsivitatea investițiilor, inclusiv introducerea cotei 0% la impozitul pe venitul întreprinderilor direcționat

către investiții, implementarea Programului investițional „373” care facilitează accesul la credite investiționale cu dobânzi reduse, precum și dezvoltarea programului „Prima Casă Plus”, destinat susținerii investițiilor în locuințe au sprijinit, de asemenea, activitatea economică. În domeniul politicii monetare, Banca Națională a Moldovei a continuat implementarea regimului de țintire a inflației, având ca obiectiv, menținerea stabilității prețurilor. Șocurile succesive asupra prețurilor la energie și alimente au condus la episoade de inflație ridicată, urmate de o temperare graduală, pe fondul eforturilor de consolidare a politicii monetare și al măsurilor de sprijin pentru populație. Anunțarea și implementarea instrumentelor europene de sprijin pentru independența și reziliența energetică contribuie la atenuarea presiunilor inflaționiste și la reducerea incertitudinii în privința costurilor energetice, element esențial pentru competitivitatea mediului de afaceri.

În anul 2025, evoluția inflației a fost influențată de factori cu efecte opuse: pe de o parte, seceta din vara anului precedent și majorarea tarifelor la energie electrică și încălzire centralizată în ianuarie au generat presiuni pro-inflaționiste; pe de altă parte, compensarea costurilor suplimentare pentru gospodării până la un consum lunar de energie electrică de 110 kWh, reducerea tarifelor la energia electrică începând cu luna august și ieftinirea sezonieră a fructelor și legumelor au avut un efect dezinflaționist. Astfel, rata anuală a inflației (octombrie 2025 față de octombrie 2024) a constituit 7%, depășind ușor intervalul de variație al țintei stabilite de BNM ($5\% \pm 1,5$ p.p.), dar totodată diminuându-se de la 9,1% în luna ianuarie.

Politica bugetar-fiscală a fost marcată de nevoia de a răspunde crizelor sanitare, sociale și energetice, ceea ce a determinat creșterea temporară a deficitului bugetar și a datoriei de stat. Cu toate acestea, datoria publică se menține la niveluri semnificativ inferioare mediei UE, iar Guvernul și-a asumat traiectorii credibile de consolidare fiscală pe termen mediu, în concordanță cu angajamentele asumate în relația cu instituțiile financiare internaționale și cu UE. Un obiectiv central pentru perioada 2025–2029 îl reprezintă îmbunătățirea calității și eficienței cheltuielilor publice, creșterea ponderii investițiilor productive și integrarea deplină a costurilor de implementare a *acquis-ului* în cadrul bugetar pe termen mediu.

Deficitul bugetar a crescut la 5,1% din PIB în 2023, în mare parte din cauza creșterii cheltuielilor pentru atenuarea impactului crizelor, inclusiv din contul acordării compensațiilor la resurse energetice gospodăriilor casnice. Conform datelor preliminare ale Biroului Național de Statistică, în anul 2024 deficitul bugetar constituie estimativ 3,9% din PIB.

Atât veniturile, cât și cheltuielile ca pondere în PIB au crescut constant între 2019 și 2023, atingând nivelul de 33,7% și, respectiv, 38,8% în PIB. Autoritățile planifică o reducere treptată a deficitului bugetar până în 2027, în conformitate cu angajamentele asumate în cadrul programului FMI și cu concluziile comune ale dialogului economic și financiar cu UE.

În pofida eforturilor autorităților de a crește cheltuielile de capital, sub-utilizarea creditelor rămâne o provocare. În anul 2024, datoria de stat reprezintă estimativ 37,5% din PIB. Autoritățile se așteaptă ca tendința ascendentă a ponderii datoriei de stat să continue înainte de a se stabiliza sub 40% în 2025.

1.1.2. Rolul statului în economie și guvernarea economică

Potrivit evaluării Comisiei Europene (2025), ritmul reformei întreprinderilor de stat rămâne **mai lent decât este necesar** pentru reducerea riscurilor fiscale implicite și pentru îmbunătățirea competitivității economiei. Persistă întârzieri în implementarea triaj-ului, în profesionalizarea consiliilor de administrație și în operaționalizarea deplină a standardelor de guvernare corporativă. Consolidarea guvernării economice și întărirea capacității autorităților de coordonare strategică reprezintă elemente esențiale pentru accelerarea reformelor și alinierea la bunele practici europene.

Rolul statului în economie a cunoscut transformări semnificative, trecând treptat de la un model dominat de intervenții directe și întreprinderi de stat către un cadru orientat spre reguli, concurență loială și transparență. Reformele în domeniul întreprinderilor de stat au vizat îmbunătățirea guvernării corporative, selectarea transparentă a membrilor consiliilor de administrație, introducerea comitetelor de audit și identificarea entităților pentru lichidare, privatizare sau restructurare. Aceste eforturi sunt esențiale pentru reducerea riscurilor fiscale implicite, creșterea eficienței și diminuarea distorsiunilor concurențiale.

În domeniul concurenței și al ajutorului de stat, cadrul normativ a fost aliniat treptat la *acquis-ul* UE, iar ajutoarele de stat sunt acum înregistrate în Registrul ajutoarelor de stat, însoțite de mecanisme de monitorizare și raportare. Este necesară continuarea consolidării capacității instituțiilor responsabile, în special pentru evaluarea impactului economic al măsurilor de sprijin și pentru asigurarea compatibilității acestora cu regulile UE, inclusiv în contextul politicilor industriale și al sprijinului pentru tranziția verde.

Guvernarea economică este susținută de cadrul strategic național, inclusiv Strategia de dezvoltare „Moldova europeană 2030”, Programul de Reformă Economică și strategiile sectoriale relevante. Aceste documente asigură coerența dintre prioritățile de dezvoltare și angajamentele asumate în Acordul de Asociere și în procesul de aderare. Un element de structurare îl constituie planurile și programele orientate spre industrializare, atragerea investițiilor, promovarea exporturilor și dezvoltarea IMM-urilor, care urmăresc modernizarea bazei productive și integrarea mai profundă în piața unică europeană.

Moldova a participat la dialogul economic și financiar cu UE în mai 2025, în urma prezentării celui de-al doilea Program de Reformă Economică. Punerea în aplicare a orientărilor de politică pentru 2024 a fost parțială, înregistrându-se progrese în ceea ce privește consolidarea fiscală, unele măsuri luate pentru a avansa reformele structurale fiscale și eforturi semnificative în domeniul politicii monetare.

1.1.3. Funcționarea piețelor produselor

Moldova a înregistrat unele progrese în ceea ce privește îmbunătățirea mediului său de afaceri, dar rămâne afectată de războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei și de provocările structurale. Guvernul a adoptat mai multe pachete de reglementare menite să reducă costurile administrative impuse întreprinderilor de reglementări învechite sau excesiv de complexe. În plus, accesul la serviciile publice digitale și utilizarea acestora au crescut semnificativ. În pofida unor progrese înregistrate în cursul perioadei de raportare, deficiențele statului de drept continuă să submineze mediul de afaceri. Potrivit sondajului Băncii Mondiale din 2024 în rândul întreprinderilor, aproape o cincime dintre firme consideră corupția ca fiind o

constrângere majoră sau foarte severă, ușor peste media regională. Pe baza metodologiei Băncii Mondiale, rezultatele sugerează că doar 43% dintre firmele intervievate consideră instanțele ca fiind independente și imparțiale în soluționarea litigiilor comerciale, în timp ce un număr ușor sub jumătate consideră că mecanismele alternative de soluționare a litigiilor sunt fiabile. Ambele cifre se situează cu mult sub media regională, unde aproximativ 75% dintre firme raportează încredere în independența sistemului judiciar și în fiabilitatea mecanismelor alternative de soluționare a litigiilor.

Întreprinderile de stat (Î.S), inclusiv cele cu capital parțial de stat, continuă să domine unele sectoare competitive ale economiei Moldovei, printre care transporturile și industria prelucrătoare. Deși numărul întreprinderilor de stat a scăzut cu aproximativ 20% din 2019, în principal, datorită eforturilor de lichidare și restructurare, productivitatea acestora rămâne semnificativ mai scăzută decât cea a întreprinderilor din sectorul privat. Valoarea ajutoarelor de stat acordate în Moldova a scăzut în ultimii ani, ajungând la 1,35% din PIB în 2023 – încă ușor peste nivelurile UE (1,09% în 2023). În 2024, au fost luate măsuri importante pentru alinierea schemelor de ajutoare de stat regionale la *acquis-ul* UE.

1.1.4. Funcționarea pieței financiare

Sectorul bancar, deținut în principal de capital străin, rămâne stabil, adecvarea capitalului, lichiditatea și profitabilitatea menținându-se ridicate în 2024. În 2024, rata ridicată de adecvare a capitalului a scăzut ușor, în principal ca urmare a creșterii activității de creditare. Indicatorul de acoperire a necesarului de lichiditate rămâne cu mult peste nivelurile înregistrate anterior înaintea invaziei pe scară largă a Ucrainei de către Rusia în 2022 și depășește în mod semnificativ pragul reglementar de 100%. Tendința ascendentă a rentabilității a încetinit în 2024 ca urmare a scăderii veniturilor din dobânzi, însă profitabilitatea a rămas ridicată.

De asemenea, BNM și-a consolidat funcția de supraveghere macroprudențială, prin elaborarea politicii macroprudențiale și aplicarea instrumentelor în vedere prevenirii acumulării riscurilor sistemice și creșterii rezilienței sectorului financiar. Organizațiile de creditare nebancale și asociațiile de economii și împrumuturi reprezintă aproximativ 10% din totalul activelor sectorului financiar, supravegherea acestora fiind transferată către BNM în 2023, ceea ce a contribuit la atenuarea riscurilor anterioare la adresa stabilității financiare care au apărut după fraudă bancară.

Piața de capital a Moldovei, care reprezintă mai puțin de 1% din activele sectorului financiar, nu este o sursă majoră de finanțare pentru sectorul privat, cu doar 37 de societăți cotate la bursă și fără întreprinderi de stat. O strategie de dezvoltare a pieței de capital, axată pe întreprinderile de stat, infrastructură și alinierea la reglementările UE, este în curs de definitivare, alături de crearea primului fond privat de pensii. Piața de capital este subdezvoltată, instrumentele alternative de finanțare (precum crowdfunding-ul) sunt autorizate, precum și este în proces de definitivare o strategie de dezvoltare a pieței de capital. Incluziunea financiară se îmbunătățește, conturile de depozit crescând cu 20% în ultimii cinci ani. A fost inițiat procesul de elaborare a Strategiei Naționale de Incluziune Financiară a Republicii Moldova 2030 (SNIF 2030), care are drept scop, definirea și planificarea acțiunilor instituțiilor participante, în vederea sporirii incluziunii financiare prin valorificarea oportunităților identificate privind accesul, utilizarea și calitatea serviciilor financiare destinate cetățenilor, gospodăriilor din medii sociale

diverse, în special grupurilor vulnerabile sau celor excluse din sistemul financiar și IMM-urilor. Inițiativa de elaborare a SNIF 2030 a fost validată pe data de 14 august 2025 de către Consiliul pentru Coordonarea Dezvoltării Durabile, prin aprobarea Conceptului SNIF 2030. Strategia și programul său de implementare vor fi elaborate în baza acestui document-cadru, care stabilește direcțiile prioritare de acțiune și obiectivele-cheie pentru creșterea gradului de incluziune financiară în Republica Moldova.

Dezvoltarea accesului la finanțare rămâne o provocare majoră, în special pentru IMM-uri. Implementarea Foii de parcurs pentru finanțare durabilă 2024-2028, care reprezintă un document strategic de orientare elaborat și dezvoltat în cooperare cu Corporația Financiară Internațională (IFC), diversificarea instrumentelor financiare alternative și creșterea incluziunii financiare vor contribui la extinderea surselor de capital și la creșterea rezilienței sectorului privat.

Intermedierea financiară reprezintă 29% din PIB, depășind nivelurile anterioare crizei după o scădere în 2023. Tendințele în creditare arată o creștere a împrumuturilor pentru persoane fizice, în timp ce împrumuturile pentru IMM-uri rămân stabile, reprezentând o treime din portofoliile bancare, iar împrumuturile corporative au scăzut la 29% din 2019, din cauza încrederii scăzute în afaceri și dobânzilor ridicate. Pentru a stimula accesul la finanțare, Guvernul oferă garanții de credit pentru IMM-uri și garanții de portofoliu pentru bănci. În plus, un nou program care subvenționează ratele ridicate ale dobânzii a mobilizat investiții de peste 185 mil. EUR, către sfârșitul lunii ianuarie, 2025.

Sistemele de plăți reprezintă un domeniu esențial pentru integrarea Republicii Moldova în UE, asigurând baza pentru tranzacții financiare sigure și eficiente și uniforme cu cele din UE.

Implementarea *acquis*-ului european în domeniul plăților continuă să fie o prioritate strategică pentru RM, având drept obiectiv final, îmbunătățirea calității serviciilor financiare oferite utilizatorilor, promovarea securității tranzacțiilor, dar și asigurarea compatibilității cu normele și standardele europene.

Capitolul 4 privind serviciile financiare și Capitolul 9 privind libera circulație a capitalului vor fi abordate în cadrul Clusterului 2 „Piața internă”.

1.1.5. Funcționarea pieței forței de muncă

Piața muncii din Republica Moldova se află într-un proces de ajustare structurală, marcat de creșterea graduală a ratei de participare și de evoluții pozitive în ceea ce privește ocuparea femeilor și reducerea tinerilor NEET, dar și de provocări persistente legate de emigrație, îmbătrânirea populației și economia informală. Progresele obținute prin implementarea Programului național pentru ocuparea forței de muncă și reformarea serviciilor publice de ocupare au contribuit la o mai bună activare a persoanelor inactive, inclusiv prin dezvoltarea profilurilor pieței muncii la nivel local, echipe mobile și servicii adaptate nevoilor angajatorilor. *Rata de participare pe piața forței de muncă a Moldovei în grupa de vârstă 20-64 ani, a atins 60,8 % în trimestrul III 2025, fiind în creștere cu 4,4 p.p. față de nivelul înregistrat în trimestrul II din anul curent (56,4%).*

Cu toate acestea, rata de inactivitate rămâne ridicată, iar disparitățile de gen și cele dintre mediul urban și rural continuă să afecteze utilizarea eficientă a capitalului uman. În paralel,

economia informală și munca nedeclarată rămân provocări structurale importante. Implementarea programelor destinate reducerii muncii nedeclarate, consolidarea capacității inspectoratului de muncă și îmbunătățirea cadrului de protecție socială și a condițiilor de muncă sunt esențiale pentru creșterea productivității, extinderea bazei fiscale și protejarea drepturilor lucrătorilor. Rata șomajului a scăzut la 3,5% în trimestrul III 2025, fiind în descreștere cu 0,5 p.p. față de nivelul trimestrului precedent datorită unor măsuri precum creșterea sprijinului pentru educație și formare profesională (EFP) și creșterea subvențiilor pentru întreprinderile nou-înființate.

Capacitatea sistemului educațional și de formare de a furniza competențe relevante pentru piața muncii reprezintă un factor critic pentru convergența economică. Reformele în educație, inclusiv dezvoltarea învățământului profesional tehnic, a învățământului dual și a programelor de învățare pe tot parcursul vieții, au rolul de a reduce decalajele de competențe și de a sprijini tranziția către sectoare cu valoare adăugată mai mare. Consolidarea legăturilor dintre instituțiile de învățământ, mediul de afaceri și ecosistemul de inovare, precum și investițiile în competențe digitale și antreprenoriale, sunt priorități pentru perioada 2025–2029.

Programul național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 stabilește un obiectiv de sporire a ratei de participare a forței de muncă de 45% până în 2026 și include măsuri precum opțiuni flexibile de lucru, servicii alternative de îngrijire a copiilor la prețuri accesibile în toate zonele geografice, susținerea angajatorilor care acoperă cheltuielile salariilor achitate prestatorilor de servicii alternative de îngrijire a copiilor, extinderea concediului parental până la o lună și utilizat în primul an de la naștere. În anul 2023, au fost create 460 de locuri publice de îngrijire a copiilor cu vârsta sub trei ani.

În ceea ce privește politicile în domeniul ocupării forței de muncă, a fost lansată reforma Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă. Prin intermediul reformei au fost elaborate profilurile pieței forței de muncă a 35 de raioane, ceea ce a contribuit la elaborarea și implementarea managementului bazat pe performanță, îmbunătățite procedurile de lucru cu angajatorii, simplificată procedura declarării locurilor vacante. Au fost lansate 21 echipe mobile pentru a se deplasa în localitățile mai îndepărtate, în scopul activării persoanelor inactive. Cu toate acestea, resursele alocate politicilor active în domeniul pieței forței de muncă rămân limitate.

Pe parcursul anului 2024 au fost identificați 3088 de lucrători nedeclarați, iar în 2025, conform situației din 5 decembrie numărul acestora a ajuns la 7669. Aceasta evoluție reprezintă o creștere de peste șaiszeci de ori, aproximativ 6.000%, față de nivelurile înregistrate din 2021–2022, și cu aproximativ 63% mai mare decât în 2024. Rata de formalizare după intervențiile Inspectoratului de Stat al Muncii se menține una ridicată. În 2024, aceasta a constituit 80,8%. La 5 decembrie 2025, 5862 de persoane au fost formalizate din totalul de 7669 identificate, ceea ce constituie aproximativ 77,4% cumulativ.

1.2. Capacitatea de a face față presiunilor concurențiale și forțelor pieței din cadrul Uniunii

În evaluarea Comisiei Europene din 2025, Republica Moldova se află **între o etapă incipientă de pregătire și un anumit nivel de pregătire** în ceea ce privește capacitatea de a face față presiunilor concurențiale și forțelor pieței interne ale UE. Comisia consemnează **progrese moderate**, în special în domeniul integrării comerciale, digitalizării și infrastructurii

energetice, dar subliniază persistența unor constrângeri majore: deficitul de competențe, fragmentarea structurală a economiei, investiții insuficiente în inovare și productivitate redusă. Recomandările Comisiei vizează în principal reducerea decalajului de competențe, accelerarea investițiilor în infrastructură, creșterea atractivității pentru ISD și consolidarea inovării.

Capacitatea Republicii Moldova de a face față presiunilor concurențiale și forțelor pieței interne a Uniunii Europene depinde de calitatea capitalului uman, de nivelul de inovare și digitalizare, de structura și competitivitatea sectoarelor productive, precum și de gradul de integrare comercială și investițională cu UE. În acest context, dezvoltarea infrastructurii critice, consolidarea ecosistemului antreprenorial și intensificarea integrării economice cu piața unică reprezintă direcții esențiale pentru perioada 2025–2029.

1.2.1 Educație și inovare

Inovația și adoptarea tehnologiilor avansate reprezintă factori decisivi ai competitivității pe piața internă a UE. Conform Raportului Comisiei Europene 2025, Moldova se confruntă cu un nivel scăzut al investițiilor în cercetare-dezvoltare (R&D), o performanță slabă în inovare și un ecosistem de inovare fragmentat. În plus, deficitul de competențe tehnice și digitale limitează capacitatea întreprinderilor de a adopta tehnologii avansate și de a participa la lanțuri valorice cu valoare adăugată ridicată.

Reformele inițiate în sistemul educațional și de cercetare urmăresc reducerea decalajelor de competențe prin extinderea învățământului profesional tehnic și dual, adaptarea curriculumului la cerințele economiei digitale și promovarea programelor de învățare pe tot parcursul vieții. Totodată, consolidarea Observatorului Pieței Muncii sprijină analiza continuă a nevoilor de competențe, în conformitate cu recomandările CE privind reducerea decalajului de competențe.

Ecosistemul de inovare este dezvoltat prin Parcuri Industriale, Zone Economice Libere, parcuri IT și implementarea Programului Național de Specializare Inteligentă. Cu toate acestea, cooperarea dintre mediul academic, sectorul privat și centrele de cercetare rămâne limitată, iar numărul de cercetători și nivelul finanțării R&D sunt insuficiente. Pentru perioada 2025–2029, prioritățile includ stimularea investițiilor private în R&D, intensificarea transferului tehnologic, promovarea startup-urilor inovatoare și facilitarea conectării ecosistemului național cu rețelele europene de inovare.

Finanțarea cercetării și dezvoltării (R&D) reprezintă doar 0,23% din PIB, cu mult sub media UE de 2,3% din PIB. Numărul de persoane angajate în R&D scade treptat, cu mai puțin de trei la 1000 de angajați, comparativ cu media UE de cinci la 1000 de angajați.

Republica Moldova a creat Zone Economice Libere, Parcuri Industriale, incubatoare de inovare și un parc IT pentru a încuraja legăturile dintre cercetare și sectorul privat, stimulând în același timp transferul de tehnologie cu investitorii străini. Programul Național de Specializare Inteligentă a fost adoptat în 2024 pentru a facilita colaborarea dintre întreprinderi, cercetare și inovare, pentru a sprijini inovațiile la scară largă și pentru a dezvolta o cultură antreprenorială inovatoare. În 2023, șase proiecte au primit sprijin financiar din partea statului în valoare de aproximativ 230.000 EUR, la care s-a adăugat o sumă similară din partea sectorului privat. În plus, Guvernul Republicii Moldova oferă asistență financiară instituțiilor superioare de învățământ pentru a dezvolta competențele antreprenoriale și digitale în rândul studenților.

Republica Moldova a priorizat alinierea sistemului său educațional la cerințele pieței muncii. Cheltuielile publice pentru educație rămân ridicate, la 6,1% din PIB, susținând programele de învățământ dual și îmbunătățirea infrastructurii. Observatorul Pieței Muncii furnizează analize anuale pentru orientarea politicilor, în timp ce implicarea sectorului privat în elaborarea curriculumului consolidează angajabilitatea absolvenților.

Moldova a prezentat măsuri cheie de politici și investiții:

- Implementarea Strategiei „Educație 2030”, axată pe competențe digitale, educație STEM și alinierea curriculei la cerințele pieței muncii.
- Creșterea finanțării publice pentru cercetare, sprijinirea incubatoarelor de tehnologie și consolidarea parteneriatelor dintre universități și industrie. Programul Național pentru Cercetare și Inovare (2024–2027) include stimulente pentru doctorate industriale și colaborări în cercetarea aplicată.
- Investiții în infrastructura IT, extinderea programelor de învățare digitală și sprijinirea IMM-urilor în inovarea digitală. Moldova a lansat Strategia de Transformare Digitală 2023–2030, care include prevederi privind integrarea instrumentelor digitale în sistemul educațional.
- Înființarea de huburi de inovare și parcuri industriale pentru a stimula progresul tehnologic, susținute de Programul de Specializare Inteligentă (2024–2027).

Capitolul 25, Știință și cercetare, și capitolul 26, Educație și cultură, vor fi abordate în cadrul Clusterului 3 „Competitivitate și creștere incluzivă”.

1.2.2. Capitalul fizic și calitatea infrastructurii

Raportul Comisiei Europene 2025 subliniază că **blocajele infrastructurale rămân substanțiale**, afectând competitivitatea exporturilor, costurile logistice și integrarea deplină în piața internă a UE. În special, infrastructura feroviară învechită, starea precară a unei părți importante a drumurilor și capacitățile logistice limitate reduc eficiența lanțurilor de aprovizionare și constrâng sectorul privat. Investițiile planificate în coridoarele de transport TEN-T și interconexiunile critice reprezintă un element central pentru reducerea acestor limitări structurale.

Transport

Infrastructura de transport și conectivitatea internațională reprezintă factori determinanți pentru integrarea competitivă a economiei Republicii Moldova în piața internă a UE. Transportul rutier este modalitatea dominantă de transport de mărfuri și pasageri, având o pondere covârșitoare în comerțul exterior. Cu toate că în ultimii ani s-au înregistrat progrese în reabilitarea drumurilor naționale, o parte semnificativă a rețelei rutiere continuă să fie într-o stare nesatisfăcătoare, ceea ce afectează costurile logistice, timpii de livrare și atractivitatea investițională. Modernizarea rețelei rutiere, în special pe coridoarele care leagă Republica Moldova de statele membre ale UE, rămâne o prioritate strategică.

Transportul feroviar, deși are un potențial important pentru transportul de mărfuri pe distanțe lungi, se confruntă cu infrastructură învechită și servicii insuficient adaptate nevoilor actuale ale comercianților și operatorilor logistici. Revitalizarea sectorului feroviar, inclusiv prin investiții în infrastructură, material rulant și modernizarea managementului, este esențială pentru

reducerea costurilor de transport, creșterea durabilității și integrarea în rețelele transeuropene de transport.

Accesul la rutele maritime prin complexul portuar Giurgiulești și dezvoltarea fluxurilor aeriene prin Aeroportul Internațional Chișinău contribuie la diversificarea opțiunilor logistice și la conectarea mai strânsă cu piața europeană și globală. Creșterea volumelor de marfă tranzitate prin port și a numărului de pasageri transportați pe cale aeriană reflectă potențialul de transformare a Republicii Moldova într-un nod logistic regional, cu condiția continuării investițiilor în infrastructuri și servicii conexe.

Potrivit statisticii volumelor transportate de marfă, tipul de transport dominant în ultimii zece ani este transportul rutier, care a crescut în decursul anilor în detrimentul altor tipuri de transport de la o cotă de 86% în 2014 până la 95% din traficul de mărfuri în 2024. În anul 2024, transportul rutier a avut o pondere de 84,8% în importuri și 82% în exporturi, ceea ce subliniază dependența economică a țării de infrastructura rutieră. Prin urmare o infrastructură rutieră bine întreținută este esențială pentru facilitarea comerțului, mobilității și reducerea costurilor de transport, or calitatea drumurilor fiind de multe ori utilizată ca unul dintre indicatorii relevanți ce exprimă nivelul de dezvoltare economică a țării.

Examinând datele statistice privind evoluția stării drumurilor naționale, se constată că, deși pe parcursul anilor 2020-2023 se observă o tendință de creștere a ponderii drumurilor de calitate bună și foarte bună și o diminuare oscilatorie a drumurilor de calitate rea și foarte rea, totuși ponderea acestora la nivel de rețea rămâne constantă, cu o cotă semnificativă în anul 2023 de circa 50%, aceasta confirmă subfinanțarea întreținerii curente și periodice a drumurilor naționale, ceea ce influențează negativ durabilitatea infrastructurii și poate contribui la creșterea costurilor de întreținere pe termen lung.

Transportul feroviar, în evoluție înregistrează o tendință de descreștere a indicatorului privind volumul de mărfuri transportate. Acest fapt se explică prin lipsa cadrului de finanțare a infrastructurii feroviare, care să susțină creșterea calității serviciilor. Deși, acest mijloc de transport este mai atractiv pentru transportarea încărcăturilor de masă la distanțe mari, serviciile feroviare actuale nu corespund cerințelor expeditorilor și ale furnizorilor de servicii logistice, ceea ce se reflectă în o tendință generală de descreștere a activității în acest sector vital al economiei.

Republica Moldova și-a asigurat accesul la Marea Neagră prin segmentul maritim al fluviului Dunărea, dezvoltând în ultimele două decenii Complexul portuar Giurgiulești. Acest complex joacă un rol esențial în asigurarea continuității lanțurilor logistice pentru agenții economici moldoveni implicați în comerțul internațional. În 2023, volumul total de marfă tranzitat prin portul Giurgiulești a atins 2,17 milioane de tone, depășind astfel nivelul din 2022 de 1,83 milioane de tone și înregistrând o creștere semnificativă de 18,6%.

Aeroportul Internațional Chișinău constituie principalul nod de transport aerian al Republicii Moldova. Eforturile autorităților de a atrage noi operatori aerieni pe piața moldovenească și de a reduce costurile biletelor au avut un impact semnificativ asupra creșterii continue a numărului de pasageri. În 2024, acest flux a crescut cu aproximativ 46% față de 2023, atingând un total de 4,14 milioane de pasageri.

Pentru perioada următoare, accentul va fi pus pe sporirea fluxurilor de transport dintre Republica Moldova, UE și țările terțe din regiune, conectivitate mult mai bună cu țările vecine, îmbunătățirea rețelelor de transport și modernizarea infrastructurii, în special, pe axele principale care leagă părțile.

Energie

Abordarea strategică pentru alinierea totală a Republicii Moldova la *acquis-ul* Uniunii Europene în domeniul energiei înainte de aderare presupune, în primul rând, alinierea legislației naționale la Pachetul privind integrarea piețelor de energie electrică și întreprinderea măsurilor suplimentare pentru cuplarea pieței de energie electrică cu cea a Uniunii Europene. Un alt element central îl reprezintă adoptarea și implementarea Planului Național Integrat Energie și Climă (PNIEC), care constituie documentul strategic principal pentru dezvoltarea durabilă a sectorului energetic. Acesta contribuie la îndeplinirea obiectivelor de sustenabilitate, securitate energetică și prosperitate economică, asigurând tranziția echitabilă și eficientă către o economie verde. Totodată, organizarea primelor licitații pentru investiții majore în surse regenerabile de energie, prin implementarea Directivei UE privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile, și accelerarea transpunerii și implementării Directivei privind performanța energetică a clădirilor, pentru îmbunătățirea eficienței energetice și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră.

Un obiectiv prioritar îl reprezintă accelerarea și consolidarea interconexiunilor electrice cu România, cu un accent deosebit pe:

- finalizarea liniei electrice aeriene de 400 kV Vulcănești - Chișinău până la sfârșitul anului 2025;
- dezvoltarea interconexiunii electrice de 400 kV între Suceava (România) și Bălți (Republica Moldova), astfel încât aceasta să fie finalizată până la sfârșitul anului 2027.

În ceea ce se referă la sectorul electroenergetic din martie 2022, *sistemul electroenergetic* al Republicii Moldova este sincronizat cu rețeaua europeană ENTSO-E, ceea ce a sporit stabilitatea tehnică și diversificarea surselor de aprovizionare cu energie electrică, consolidând securitatea energetică a țării.

În anul 2022, SA „EnergoCom” a devenit participant pe piața de energie electrică din România, realizând tranzacții directe în cadrul pieței energetice a UE. Importurile de energie electrică din piețele energetice a UE (România) au reprezentat o pondere semnificativă în mixul energetic: 22% în 2022, 10% în 2023, 11% în 2024 și cca 50% în primele două săptămâni a anului 2025.

Totodată de menționat că capacitatea comercială permisă de ENTSO-E pentru importul de energie electrică (NTC) în blocul comun Ucraina - Moldova a fost majorată la 2 100 MW, din care 315 MW revin Republicii Moldova. Republica Moldova continuă să depună efort pentru creșterea acestei capacități, având în vedere necesarul de consum național, care în orele de vârf și în sezonul de iarnă depășește 1000 MW.

Astfel, având în vedere sistarea livrărilor de energiei electrice de Centrala termoelectrică Moldovenească (MGRES) către malul drept al râului Nistru, începând cu 1 ianuarie 2025 cca 50% din cantitatea totală a necesarului malului drept de energiei electrice provine din România.

În acest sens, urmare a multiplelor discuții purtate la diferite nivele, a fost confirmată reorientarea NTC nevalorificat între Ucraina și țările membre a Uniunii Europene, pentru a fi utilizat la hotarul România - Republica Moldova, fapt care a permis importul energiei electrice și acoperirea deplină a necesarului de consum național pentru primele 2 săptămâni a lunii ianuarie 2025.

În anul 2023, Republica Moldova a finalizat implementarea Pachetului Energetic III în sectorul electroenergetic, realizând separarea activităților de transport, producere și furnizare a energiei electrice (unbundling). Această reformă garantează investitorilor acces liber la rețelele electrice de transport și distribuție a energiei electrice, facilitând vânzarea energiei atât pe piața internă, cât și pentru export. Totodată, procesul de certificare a operatorului sistemului de transport al energiei electrice a fost finalizat, reprezentând un angajament asumat prin transpunerea *acquis-ului comunitar* în dreptul național. Acest progres constituie o condiționalitate esențială a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană și a obținerii statutului de candidat pentru aderare.

Liberalizarea pieței energiei electrice a fost impulsionată de reformele realizate, facilitând apariția mai multor participanți care furnizează energie la prețuri negociate. Pentru consolidarea cadrului pieței energetice, în anul 2024, Guvernul a desemnat oficial operatorul pieței energiei electrice (OPEM).

După lansarea piețelor organizate, următorul obiectiv strategic este integrarea Republicii Moldova în piața unică energetică europeană, cu termen stabilit pentru anul 2025.

În ceea ce se referă la riscuri, se atrage atenția că cea mai mare sursă de energie electrică rămâne MGRES situată în regiunea Transnistreană, ceea ce reprezintă un risc major pentru securitatea energetică. Totodată, faptul că unica linie electrică de tensiune înaltă 400 kV Isaccea – Vulcănești – MGRES prin care se efectuează importul de energiei electrice, tranzitează teritoriul Ucrainei, infrastructură energetică căreia este permanent afectată de atacuri militare, dar și regiunea transnistreană a Republicii Moldova necontrolată de autoritățile centrale, reprezintă un risc în aprovizionarea continuă cu energie a consumatorilor finali.

Sectorul gazelor naturale

În ceea ce privește sectorul gazelor naturale, în ultimii trei ani, Republica Moldova a fost afectată de criza energetică, ceea ce a dus la schimbări radicale în acest sector. Partenerii din Uniunea Europeană au oferit un sprijin substanțial pentru a ajuta Republica Moldova să depășească această criză și să reformeze sectorul, inclusiv liberalizarea pieței gazelor naturale, proiecte noi de interconectare cu țările vecine, consolidarea securității în ceea ce privește aprovizionarea cu gaze, crearea de stocuri de securitate și altele. Această prezentare va acoperi cele mai relevante puncte forte din sectorul gazelor naturale.

Integrarea pieței gazelor naturale a Republicii Moldova cu cea a României și punerea în funcțiune a interconectorului Iași-Ungheni-Chișinău reprezintă pași esențiali în consolidarea securității energetice. România sprijină Republica Moldova prin diversificarea surselor și rutelor de aprovizionare, un exemplu relevant fiind finalizarea și operaționalizarea interconectorului Iași-Ungheni-Chișinău în 2021.

Cooperarea cu Ucraina și România este strâns legată de securitatea aprovizionării cu gaze naturale a Republicii Moldova. Stocurile de securitate create conform prevederilor Legii 108/2016 privind gazele naturale sunt, de asemenea, depozitate în facilități subterane din Ucraina și România. Cooperarea cu Ucraina în ceea ce privește facilitățile de stocare este, de asemenea, legată de transportul gazelor naturale prin ruta Transbalcanică. La moment, Republica Moldova stochează gaze naturale atât în stocurile de gaze naturale din Ucraina cât și România.

Începând cu vara anului 2023, pentru prima dată în istoria țării au fost create stocuri de gaze naturale, înainte de începerea sezonului de încălzire, în volum de circa 600 milioane m³, suficiente pentru acoperirea consumului de gaze naturale, practic pentru întreg sezonul de încălzire. Astăzi, țara noastră, în continuare, deține stocuri de gaze naturale și este pregătită să răspundă tuturor provocărilor aferente securității și siguranței furnizării gazelor naturale pentru consumatori.

Urmare a transpunerii prevederilor Regulamentului UE nr. 2022/1032 în ceea ce privește stocarea gazelor naturale, a fost asigurată stocarea unei cantități de 149,5 milioane m³ de gaze naturale începând cu 1 octombrie 2024 (din care 47,1 milioane m³ (suficient pentru 10 zile de consum) vor reprezenta stocurile de securitate), care să corespundă unui nivel de cel puțin 15% din consumul mediu anual de gaze naturale al consumatorilor finali din Republica Moldova, racordați la rețelele de gaze naturale ale operatorilor de sistem licențiați, determinat pentru ultimii 5 ani calendaristici. Obligația de stocare a fost impusă S.A. „Energocom” prin H.G. nr. 365/2024 cu privire la aprobarea obligației de stocare a gazelor naturale și H.G. nr. 668/2022 cu privire la crearea și menținerea stocurilor de securitate de gaze naturale.

În decembrie 2022, au fost achiziționați 4,3 mil. m³ de gaze naturale prin conducta Transbalcanică în flux invers. Astfel, Republica Moldova a utilizat pentru prima dată această conductă în flux invers. Această măsură a fost luată pentru a diversifica sursele și pentru a asigura securitatea energetică a Republicii Moldova. Republica Moldova manifestă un interes deosebit pentru ca această conductă să fie operațională și modernizată (creșterea capacității tehnice și comerciale a conductei în flux invers). La moment este în proces de lansare activitatea de îmbunătățirea atractivității comerciale a conductei transbalcanice. Aceasta presupune deblocarea potențialului capacității tehnice disponibile pentru utilizarea ridicată a acestei rute, susținând fluxurile de tranzit și permițând importuri din diferite surse. Aceasta implică creșterea securității aprovizionării pentru Moldova și Ucraina (inclusiv Statele Membre UE). Respectivul proiect (WECOM) are intenția să exploreze și să propună măsuri de îmbunătățire a produselor de capacitate stimulate și orientate spre piață care să permită utilizarea eficientă a punctelor de interconectare dintre Moldova și Ucraina. Respectivul instrument contribuie la mediul legal al operatorilor sistemului de transport al gazelor naturale (OST) UA și MD, permițându-le să ofere produse de capacitate orientate spre piață, de ex. prin propunerea de proiecte de amendamente la legislația secundară a Ucrainei și a Republicii Moldova. Acest mecanism este promovat de Secretariatul Comunității Energetice.

La 19 ianuarie 2024, pe platforma Conferinței Ministeriale Central East South East Connectivity (CESEC), Republica Moldova, Ucraina și Slovacia au aderat oficial la Coridorul Vertical de Gaze (Grecia-Bulgaria-România-Moldova-Ucraina), prin semnarea de către operatorii sistemelor de transport gaze a unui Memorandum de Înțelegere care stabilește pașii importanți pentru securitatea aprovizionării cu gaze în regiunea CESEC. Coridorul Vertical va

include acum conducta Transbalcanică și va permite transportul gazelor naturale din Grecia către Moldova și către depozitele subterane din Ucraina.

Proiecte investiționale

Proiecte investiționale în sprijinirea dezvoltării și modernizării infrastructurii naționale de transport al gazelor naturale pentru asigurarea securității energetice, diversificarea surselor de energie și integrarea Republicii Moldova într-un sistem energetic eficient și stabil.

- 1. Râul Prut-SMG Ungheni - PMG Todirești*
- 2. Centura mun. Chișinău*

În 2021, Bursa Română de Mărfuri (BRM) a semnat un acord pentru a participa la Piața Spot, precum și la Piața de Produse Standardizate pe Termen Mediu și Lung, operată de BRM Energy în Republica Moldova. Prima tranzacție pe platformă a avut loc în aprilie 2024, când furnizorul de ultimă instanță a achiziționat 212.800 MWh. Funcționarea platformei de tranzacționare a gazelor naturale în Republica Moldova oferă tuturor operatorilor economici din domeniu posibilitatea de a achiziționa și tranzacționa gaze naturale, asigurând transparența achizițiilor, corectitudinea prețurilor și funcționarea stabilă a pieței angro de gaze naturale în Republica Moldova.

Telecomunicații

Investițiile în telecomunicații au crescut viteza internetului cu rețele de fibră optică disponibile în prezent în aproximativ 75% din localități. În special, 74,1% dintre gospodăriile au acces la internet. Conectivitatea mobilă a avansat semnificativ, aproape 100% din populație și teritoriul având acces la rețelele 4G.

Aceste progrese subliniază pașii importanți pe care Republica Moldova îi face pentru a îmbunătăți infrastructura critică, în timp ce provocările rămase necesită soluții pe termen lung și sprijin financiar internațional.

1.2.3. Structura sectorială și a întreprinderilor

Structura economică a Republicii Moldova este în tranziție, cu o pondere în creștere a sectorului serviciilor și cu dezvoltarea treptată a unor segmente industriale orientate spre export, cum ar fi componentele auto, echipamentele electrice, produsele electronice și serviciile TIC. Agricultură continuă să aibă o contribuție importantă la PIB și la ocupare, dar rămâne puternic expusă la riscurile climatice și la volatilitatea prețurilor internaționale, ceea ce impune accelerarea modernizării, diversificării și integrării în lanțurile valorice europene.

Infrastructura fizică și energetică este un determinant major al competitivității. În domeniul transporturilor, dependența ridicată de transportul rutier, starea încă precară a unei părți semnificative a rețelei de drumuri, subdezvoltarea transportului feroviar și limitările legate de statutul de țară cu ieșire limitată la mare afectează costurile logistice și capacitatea de integrare în piața unică. În același timp, investițiile în modernizarea infrastructurii rutiere, dezvoltarea complexului portuar Giurgiulești și creșterea fluxului de pasageri și marfă prin Aeroportul Internațional Chișinău contribuie la îmbunătățirea conectivității regionale și europene.

În sectorul energetic, sincronizarea sistemului electroenergetic cu rețeaua europeană ENTSO-E, implementarea Pachetului Energetic III, diversificarea surselor de energie electrică și consolidarea interconexiunilor cu România reprezintă progrese esențiale pentru securitatea energetică și funcționarea pieței. Liberalizarea treptată a piețelor de energie și gaze naturale, dezvoltarea mecanismelor de piață și crearea stocurilor de securitate contribuie la reducerea riscurilor și la alinierea la practicile UE.

Din perspectiva mediului de afaceri, simplificarea reglementărilor, digitalizarea serviciilor publice, sprijinul pentru IMM-uri și politicile dedicate atragerii investițiilor și promovării exporturilor, creează condiții mai favorabile pentru dezvoltarea sectorului privat. Persistă însă constrângeri legate de costurile ridicate de conformare, accesul limitat la finanțare pentru unele segmente de întreprinderi, economia informală și percepția asupra riscurilor instituționale. Abordarea acestor provocări, împreună cu îmbunătățirea competitivității prețurilor și costurilor, va fi decisivă pentru capacitatea Republicii Moldova de a valorifica pe deplin oportunitățile oferite de integrarea în piața internă a Uniunii Europene.

Structura economică a Moldovei continuă să se reorienteze încet de la agricultură, forța de muncă fiind realocată treptat sectoarelor cu o productivitate mai ridicată. Ponderea agriculturii în PIB a scăzut constant în ultimul deceniu, de la 14,1% în 2014 la 7,1% în 2024. Sectorul TIC a devenit un contribuitor semnificativ, ponderea sa în PIB crescând de la 4,8% în 2018 la 7,1% în 2024, determinată în mare măsură de creșterea Parcului tehnologic de inovare din Moldova, ale cărui companii rezidente generează aproximativ 73% din veniturile industriei IT. Exporturile de produse agricole cu valoare adăugată mai mare au scăzut în 2024 din cauza secetei și a unui regim temporar de licențe pentru importurile de cereale și de semințe oleaginoase.

Integrarea economică cu Uniunea Europeană se consolidează, contribuind la o creștere a exporturilor și la o diversificare a partenerilor comerciali. Cu toate acestea, economia se confruntă în continuare cu provocări, inclusiv în ceea ce privește dependența sa de exporturile agroalimentare și limitările în materie de infrastructură și logistică. Pentru a sprijini integrarea sectoarelor locale în lanțurile valorice globale, Guvernul Republicii Moldova a adoptat în 2024 două programe: *Programul Național de Industrializare* și *Programul Național de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exporturilor 2024-2028*.

Programul Național de Industrializare vizează atragerea de investiții străine directe în șase sectoare prioritare pentru susținerea modernizării bazei industriale:

- agricultură și prelucrarea alimentelor;
- construcții de automobile și de mașini;
- materiale de construcții;
- textile și îmbrăcăminte;
- produse electronice;
- produse farmaceutice și chimice.

IMM-urile contribuie cu peste jumătate din PIB. Deși o parte semnificativă continuă să activeze în comerț, construcții, industrie și agricultură, structura IMM-urilor se diversifică treptat, fiind sprijinită de programe publice specifice în cadrul Strategiei Naționale de Dezvoltare Economică. Aproximativ 76,6% din totalul IMM-urilor își desfășoară activitatea în sectorul

serviciilor, aproape o treime fiind active în sectoare cu valoare adăugată ridicată, cum ar fi TIC, serviciile pentru întreprinderi sau serviciile financiare.

Sprrijinul guvernamental pentru IMM-uri este furnizat prin intermediul instituției publice Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (I.P. ODA), care oferă asistență pentru sprijinirea antreprenoriatului la toate etapele de dezvoltare a întreprinderilor, de la înființare la creștere, pregătirea pentru export și integrarea în lanțurile valorice internaționale, acoperind o gamă largă de domenii, inclusiv digitalizarea, consilierea în afaceri, inovarea sau îmbunătățirea accesului la finanțare.

Capitolul 20, Politica privind întreprinderile și industria, va fi abordat în cadrul clusterului 3, iar capitolul 11, Agricultura, va fi abordat în cadrul Clusterului 5 „Resurse naturale, agricultură și coeziune”.

1.2.4. Integrarea economică cu UE și competitivitatea prețurilor

Integrarea economică a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană s-a aprofundat, UE devenind principalul partener comercial și sursa dominantă de investiții străine directe. Acordul de Asociere și Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (AA/DCFTA) au creat un cadru stabil pentru liberalizarea comerțului, alinierea reglementărilor și deschiderea piețelor. Creșterea ponderii exporturilor către UE, dezvoltarea serviciilor TIC orientate spre piața europeană și participarea crescândă a companiilor moldovenești în lanțurile valorice regionale indică o convergență progresivă cu piața internă. Guvernul promovează activ integrarea sectorială în piața unică prin programe de industrializare, atragere a investițiilor și promovare a exporturilor, precum și prin participarea la inițiative europene și regionale relevante. Intensificarea cooperării în cadrul DCFTA, aderarea la mecanisme europene de recunoaștere a conformității, modernizarea infrastructurii de calitate și întărirea capacităților instituționale de implementare a standardelor UE sunt elemente centrale ale acestei agende.

În ultimii ani, UE a devenit cel mai mare partener comercial al Republicii Moldova, reprezentând 50,1% din importuri și 65,4% din exporturi. Creșterea exporturilor către UE este determinată în principal de produsele de bază, dar și de creșterea serviciilor IT. Numărul companiilor orientate spre exporturile pe piața UE a crescut constant din 2019, reprezentând 76% în 2023. Peste 86% din investițiile străine directe (ISD) din economie provin din UE, înregistrând o creștere de 6 puncte procentuale față de 2019.

În pofida unei integrări comerciale mai profunde cu UE, performanța comercială a Moldovei continuă să fie afectată de baza sa restrânsă de export. Ponderea comerțului în PIB a scăzut în 2024, în principal ca urmare a scăderii exporturilor de bunuri. În 2024, UE a rămas principalul partener comercial al Moldovei. Cu toate acestea, fluxurile comerciale continuă să fie puternic concentrate, un număr redus de state membre ale UE primind cea mai mare parte a exporturilor Moldovei și furnizând cea mai mare parte a importurilor sale.

În pofida progreselor înregistrate, integrarea economică mai profundă cu UE se confruntă în continuare cu mai multe provocări:

- *Costuri ridicate de producție și acces limitat la finanțare, care afectează capacitatea de investiții;*

- *Implementarea standardelor UE*, în special cele legate de trasabilitatea produselor de origine animală, care implică costuri ridicate pentru companiile locale ce doresc să se angajeze în activități comerciale internaționale;
- *Probleme de infrastructură* cauzate de statutul de țară fără ieșire la mare, care măresc costurile de transport.

Pentru a îmbunătăți eficiența comercială, sunt necesare modernizări ale infrastructurii, simplificarea procedurilor vamale și consolidarea capacităților antreprenoriale.

Competitivitatea prețurilor

Competitivitatea prețurilor și costurilor rămâne sub presiune, inclusiv din cauza aprecierii cursului de schimb real efectiv și a creșterii mai rapide a costului unitar al muncii comparativ cu productivitatea. Pentru a menține și a extinde cota de piață în UE, este esențială continuarea eforturilor de creștere a productivității, de modernizare tehnologică și de îmbunătățire a eficienței energetice, concomitent cu consolidarea stabilității macroeconomice.

Competitivitatea evaluată sub aspect al prețurilor/costurilor continuă să se deterioreze. În ultimii ani, tendința de apreciere a Ratei Reale Efective de Schimb (REER) s-a accentuat. Această evoluție a fost determinată de de aprecierea nominală a monedei naționale față de majoritatea valutelor principalelor țări parteneri comerciali și, secundar, de creșterea mai accelerată a prețurilor de consum comparativ cu creșterea prețurilor din aceste țări, inclusiv pe fondul inflație și de creșterea prețurilor la energie. Rata reală efectivă de schimb calculată în baza Indicelui Prețurilor de Consum s-a apreciat mult mai repede decât rata determinată în funcție de Indicele Prețurilor Produselor Industriale (IPPI). Pe lângă aprecierea cursului de schimb real efectiv, competitivitatea este afectată negativ și de evoluția costul unitar al muncii (CUM). Acest indicator, la fel, cunoaște o tendință ascendentă, determinată de creșterea mai rapidă a salariului nominal comparativ cu productivitatea muncii.

Competitivitatea prețurilor externe s-a diminuat și mai mult în 2024, deoarece cursul de schimb real efectiv a continuat să se aprecieze pe parcursul anului, deși într-un ritm mai lent decât în 2023. În plus, salariile reale au crescut în toate sectoarele cu 9,5% în 2024.

Pentru a susține integrarea economică și competitivitatea, Republica Moldova trebuie să se concentreze pe:

- *Reducerea costurilor de conformare cu standardele UE* prin sprijin guvernamental și acces la finanțări europene;
- *Modernizarea infrastructurii de transport* pentru a reduce costurile logistice;
- *Promovarea investițiilor în sectoarele productive și creșterea productivității forței de muncă*;
- *Consolidarea capacităților instituționale* pentru a sprijini antreprenorii în extinderea pe piețele internaționale.

2. Lupta împotriva corupției

Cadrul legal și instituțional

Republica Moldova a instituit un cadru instituțional și juridic anticorupție cuprinzător

pentru combaterea corupției, care include *Programul Național de Integritate și Anticorupție pentru 2024-2028*, pe baza angajamentelor stabilite în *Strategia națională de dezvoltare „Moldova europeană 2030”* de combatere a corupției atât în sectorul public, cât și în cel privat. Indicatorii internaționali și sondajele naționale au arătat o îmbunătățire a percepției corupției. Aceste progrese reflectă angajamentul autorităților de a aborda corupția sistemică și de a implementa reforme structurale în instituțiile cheie.

Principalele provocări cu care se confruntă Republica Moldova în combaterea corupției în sectoarele economice sunt lipsa resurselor umane și financiare suficiente, tehnologia și infrastructură limitată și nevoia de formare continuă a personalului.

Lupta împotriva corupției este tratată la capitolul 23 - Sistemul judiciar și drepturile fundamentale, iar lupta împotriva corupției în domeniul achizițiilor publice la capitolul 5 - Achizițiile publice.

3. Planuri de viitor

Convergența economică a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană constituie un obiectiv strategic fundamental al procesului de aderare, iar Criteriul Economic reprezintă cadrul analitic prin care sunt evaluate progresele, provocările și direcțiile de reformă necesare pentru atingerea acestui obiectiv.

În acest sens, planurile de viitor aferente componentei „Criteriul Economic” sunt integrate în direcțiile strategice de reformă necesare pentru avansarea pregătirii Republicii Moldova în vederea îndeplinirii Criteriilor de la Copenhaga, iar acțiunile aferente sunt prezentate în capitolele conexe.